Tomislav Sabljak

KAŠTELANOVA MANSARDA

Upoznao sam ga na početku studija i jednom kad smo se našli u tramvaju broj 14 doznao sam da blizu stanujemo. Ali u mojoj blizini bili su i drugi pisci, Ranko Marinković je stanovao dvije kuće do mene na Medveščaku, u prizemlju, imao je uvijek spuštene eslingere, nedaleko mene u Novoj Vesi stanovali su Dobriša Cesarić i Slobodan Novak, niže u Medvedgradskoj Salih Alić, na drugoj strani Medveščaka Jože Horvat i Ivan Kušan, kod Gupčeve zvijezde Fedor Vidas, a na Radićevom šetalištu, pa na početku Ksavera Mirko Božić, na početku Ribnjaka prevoditelj Vladimir Brodnjak, gore više ban Ivan Šubašić, koji je imao svoje redovite šetnje sa suprugom skroz do Mihaljevca.

Moji suradnici i ja odlučili smo se za hommage Juri Kaštelanu, velikom pjesniku i velikom čovjeku. Oduvijek sam imao potrebu da se odužim Kaštelanu. Makar sam često pisao o njemu i njegovim knjigama, mislio sam da to nije dovoljno. Stanovao je u garsonijeri na mansardi u Medvedgradskoj 64, u 19 m^2. Kada bih nekad navratio ljeti, kod njega je bilo pakleno i predložio sam mu da ublažimo vrućinu polijevanjem krova kantama hladne vode, što sam ja često činio na svom podncimeru, gdje se krov znao usijati tako da ste mogli mirne duše na njemu skuhati kavu. Kada sam upoznao Josepha Brodskog i preveo neke njegove pjesme, kad sam pročitao njegov sjajan esej »U sobi i pol«, sjetio sam se Kaštelanove male mansarde. Moram reći da mi je u najmanju ruku bilo čudno da jedan Kaštelan, kojemu starojugoslavenske vlasti zabranjuju prvu knjigu pjesama *Crveni konj* (1940.) s ilustracijama Ede Murtića, koji se borio u partizanima, koji je bio profesor teorije književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, da se peče u mansardi u 19 kvadrata, dok se mnogi nositelji spomenice šire u vilama s bazenima. Izgleda da je Kaštelan sveden na mjeru jednog protjerivanog i od vlasti šikaniranog Josepha Brodskog, koji je s obitelji mogao biti samo u stanu od sobe i pol. Brodski mi je pričao da su mu roditelji jadikovali u kakvim uvjetima žive, ali su se ipak osjećali istinski sretnima. Baš kao što se i roditelji Brodskog nikada nisu žalili, tako ni Kaštelan nikada nije govorio o svojim prilikama. U SSSR-u po osobi mogli ste imati 9 kvadrata, tako da je Kaštelan morao biti sretan što je sam u 19 kvadrata. Garsonijera mu je bila ispunjena knjigama, a dominiralo je jedno drveno raspelo koje je vjerojatno izradio neki anonimni seljak, naivac.

Razmišljao sam, što li je vlasti skrivio Kaštelan, da su ga smjestili u ovu samicu, samostansku ćeliju u kojoj vidi samo mjesec i ujesen let ptica koje sele u tople krajeve. Kaštelan je imao nekoliko bliskih prijatelja, među kojima i Murtića za kojeg sam poslije Kaštelanove smrti napravio izbor iz Kaštelanove poezije za spomenik koji mu je htio podići u parku Ribnjak. Do spomenika nikada nije došlo, ali je Murtićeva supruga Goranka Vrus Murtić sačuvala sve njegove skice. Izbor iz Kaštelanove poezije dao sam Murtiću u fotokopijama, ali ne znam jesu li sačuvane. Moj prozor s dvorišne strane gledao je na Murtićev atelijer i u vrijeme dok se Murtić strašno »zagrijao« za spomenik, dolazio sam mu često u posjete. Naši susreti su bili kratki jer je Murtić stalno radio. Nisam vidio slikara u ateljeru koji toliko vremena posvećuje svojem radu i čini to s toliko strasti.

Kaštelan je pak često bio u društvu prof. Antuna Polanšćaka, Otona Glihe, Stipe Sikirice i dakako Murtića. Jedne noći našao sam ga u Klubu književnika s grupom Dalmatinaca, uz pršut i plavac udarali su od stol gange. Na Fakultetu je bio omiljen profesor, a studentice su ga obožavale, dvije se zgode stalno prepričavaju kao legende: za vrijeme predavanja je govorio vrlo tiho i studenti su se bunili i vikali »Glasnije!« – on je trpio taj žamor u dvorani X, ali jednom je lupio šakom o stol i rekao: »Kad bude nešto važno ja ću glasnije«. Drugi put stojim na stubama Fakulteta s nekim kolegama, na jednom Kaštelan se sjuri niz stube i netko ga od nas upita: »Što se dogodilo?« a on – zadihan izgovori: »Trčim za jednom studenticom, dao sam joj dva, a znala je za tri«.

Svoje pravo lice pokazao je 1950., kad je uredio *Rukovet* Tina Ujevića za Zorino izdanje i to je bila prva knjiga koja je tiskana Ujeviću nakon 1945. kada mu je izrečena kazna zabrane tiskanja. Slično se ponio i 1971. kad su hapšeni maspokovci, među njima i Vlado Gotovac i Vlatko Pavletić. Našli smo se u jednoj krčmi u Martićevoj ulici, u blizini drvenoga Iblerovog nebodera u kojem je stanovao Kaštelan s obitelji. Krčma je bila puna ljudi, sve zadimljeno, a Jure se stalno bunio i podvikivao i odjednom glasno uzviknuo: »Ne može nitko hapsiti hrvatske pisce…«, da bi koju minutu poslije toga potpuno kontradiktorno govorio, kako im je trebalo pokazati, tim piscima da su budale. Jedna od njegovih najintrigantnijih priča bila je o putovanju u Moskvu. Čitao je francusko izdanje Baudelaireovih *Les Fleurs du Mal* s komentarima. Kad je završio čitanje napravio je »uho« na stranici gdje je stao. Dočekala ga je ruska pratilja. Putem su razgovarali o putovanju i Kaštelan joj je pokazao knjigu koju je čitao. Na to je pratiteljica iz svog džepa izvadila isto izdanje, sa zavrnutom stranicom na kojoj je i Kaštelan označio kraj čitanja.

Do kasno u noć šetali bismo Medveščakom i razgovarali. Zapanjilo me koliko je znao o versifikaciji, a ja sam mu rekao zašto o tome ne priča više na svojim predavanjima. Odgovorio mi je kako govori samo ono osnovno, jer ionako drugo studenti ne bi razumjeli. Sačuvao sam jednu teku u koju sam zapisivao njegova predavanja, posebno o versifikaciji, ali slova su vremenom potpuno izblijedjela,

tako da se tekst jedva mogao čitati. Šteta što svoja versifikatorska iskustva nije uokvirio u jednu knjigu.

Pisao sam dosta o Kaštelanu, o njegovoj poeziji još 1957., pa 1958., 1959. U knjizi *Blasfemija čitanja: ironijska upotreba teksta* (1999.) objavio sam tekst »Jure Kaštelan kao dramski pisac«, a u knjizi *Zavođenje čitatelja* (2013.) tiskao sam tri rada o Kaštelanu: »Preobraženi pjesnik Jure Kaštelan« iz 1955., »U pohodu pjesniku« iz 1957. i »Istraživačka proza Jure Kaštelana« iz 1962.

Na jednoj noćnoj šetnji Medveščakom otkrio mi je da radi zajedno s paterom Bonaventurom Dudom na hrvatskom izdanju Biblije. Bio je to pothvat stoljeća na čelu kojeg je bio Jure Kaštelan. Nikad ga nisam vidio tako raspoloženog – volio je rad na projektima koji otkrivaju nova obzorja, koji pomiču granice naše spoznaje, koji podižu naš plemeniti duh.

Kada je Kaštelan izabran na mjesto ravnatelja Instituta za književnost i teatrologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pobudio je u svima nama kreativnost, želju da iz bogatog fundusa ostavština hrvatskih pisaca pronađemo ono što je najkreativnije i što ćemo načelima nove kritike prenijeti čitateljima. Boravak u Parizu i na Sorbonni ostavio je na njemu dubok trag. On je svoju lirsku lepršavost u mladosti zamijenio savršenim stihom s dramatičnim pitanjima naše egzistencije. Sjedili smo u Staroj Vuri, u blizini našega Instituta – bio se vratio sa Sorbonne, bio je zamišljen, bio je nevjerojatno iskren: »Teško sam napuštao Pariz i ne čudi me što su mnogi živeći u bijedi ostajali u Parizu – naši pisci, slikari – ali moja jedina domovina je jezik.« I zaista, jezikom je vladao gotovo čarobnjački.